

Foto Glenn Murberg 20090510
Vänga Kvarn 1 (2)

Vänga kvarn och tillhörande kraftverk får sin kraft från Säveån. Vänga ligger cirka 6 kilometer nordväst om Fristad och cirka 1,5 mil norr om Borås stad i Borås kommun. Säveåns upprinnelse kommer från små vattendrag via Vänga mosse, förbi Vänga och ner till sjön Säven. Vänga kvarn är Säveåns första anläggning i en rad av kvarnar, sågar och kraftverk ner till utloppet i Göta älv vid Tingstadstunneln i Göteborg. Nuvarande Vänga kvarn uppfördes 1860. Den har sedan dess genomgått ett antal om- och tillbyggnader. Kvarnen är fortfarande i drift och inrymmer ett mindre kraftverk. I kvarnen bedrivs även kaféverksamhet. Bebyggelsen i det lilla samhället Vänga är relativt högt belägen och omringar den cirka 10 hektar stora kvarndammen – Vänga damm. Dammens vattenspegel hamnar på så sätt i blickfånget från såväl den kringliggande bostadsbebyggelsen som från Vänga kyrka med tillhörande kyrkogård.

Dammen är en enkelt utformad överfallsdamm av armerad betong. Totalt finns fyra utskovsluckor – två träluckor och två ställuckor. Ställuckor leder till en ålkista. En av träluckorna är en spettlucka till kraftverkets intagskanal. Utöver denna finns en spettlucka till den delvis igenlagda vattenfåran som utgjorde kraftförsörjningen till en såg som tidigare låg här. Av sågen återstår idag endast några stenfundament.

Nedströms dammen finns en bro med brofästen av natursten. Dammen delar upp ån i två fåror – dels den cirka 190 meter långa intagskanalen dels den intilliggande avbördningsfåran med ett antal holmar. Intagskanalen är huvudsakligen kantad av natursten. I anslutning till det manuellt rensade intagsgallret finns ytterligare ett utskov – en trälucka som används när

själva kanalen behöver tömmas. Utloppskanalen nedströms är delvis kantad med natursten och är cirka 100 meter lång innan den går ihop med huvudfåran.

Fallhöjden vid Vänga kvarn är 5 meter och den utbyggda vattenföringen är cirka 0,5 kubikmeter per sekund. Kraftverket har en effekt på cirka 30 kW. Årsproduktionen varierar, men beräknas vid optimala förhållanden kunna komma upp i cirka 80 000 kWh.

Maskineriet utgörs av en Finshyttan dubbelfrancis – med två löphjul och två sugrör. Turbinen installerades 1963 men är troligen tillverkad cirka 1910-1920. Tillverkningsnummer är okänt. Effekten är 2 x 19,5 hkr. Generatoren är en modernare Busck med ett varvtal på 735 varv/minut och med en effekt på 30 kW. Kraftverket styrs och regleras med automatik. Den gamla turbinregulatorn finns dock magasinerad i ett uthus vid kvarnen.

Foto Glenn Murberg 20090510

Kvarnens utrustning utgörs av två stenpar – det ena fortfarande i drift där för malning, en utsädestriör Petkus typ 20, en körnare AB Malmö kvarnmaskiner, en spets- och skalmaskin AB Borensberg, en dubbel valsstol Miag, Braunschweig, Dresden 106457, en hammarkvarn nr 2 Vilhelm Bäckman, Björköby, en frisvängande plansikt Vilhelm Bäckman, flera skopelevatorer, en säckhiss, en museal betningsmaskin, tre spannmålstorkar som endast används som silo, en borstmaskin Vilhelm Bäckman, tre olika mjölblandare och två spannmålskrossar.

Frönöteriets utrustning från 1944 är museal men intakt och består av: en frönötare AB Joh. Thermaenius & son, Hallsberg, en hylsmatare och en frörens. Utöver detta återfinns följande museala maskiner: en spetsmaskin, en utsädestriör Vilhelm Bäckman och en spannmålstork/säcktork Tornegårds.